

Gosp. Kromer je nekak hotel reči, da bi le od stranke zaviselo, v katerem jeziku naj se piše. Na to mu jaz odgovarjam, da on čisto krivo razklada postavo. Naj bere on v kazenskem redu (Strafprocessordnung), naj bere on in bode našel v njem: „Če bi tisti, ktereга zaslišuje, ne znal družega jezika, kakor na pr. italijanskega ali francoskega, da se mora v tem primerljeju zapisati izreka tega človeka vselej v italijanskem ali francoskem jeziku, ne samo takrat, ako bi ta zahteval, ampak vselej.“ To je postava. In če bi se to ne zgodilo, ima viša deželna sodnija dolžnost reči: ta zapisnik ni za nič, ta sodba ni veljavna; kasirati bi morala tako pravdo, v kateri se ni na dotični paragraf oziralo. Kar veljá za Italijana, za Francoza, veljá tudi že za Slovenca zdaj. Ko bi se ravnalo tako, kakor piše postava in ministerski ukaz, onda bi se morali ne samo protokoli slovenski pisati s slovenskimi ljudmi, ampak viša sodnija bi morala po svoji dolžnosti zametati in kasirati vse take pravde, ki niso po postavi. (Živahna pohvala na levici in med poslušalci.)

Gosp. Kromer pravi, da naš kmet tega ne želi, da je on po mnogih skušnjah ljudi željo izrekel. Gospôda moja, da ljudstvo to želi, ne bodem se opiral na posamesne peticije, ker vemo, koliko so vredne. Mi jih imamo pro in contra. Leta 1866. so prišle peticije contra iz Tržiča in Idrije; vedeli smo, kako in po kom so prišle; — pozneje so spet prišle iz ljubljanskega in kranjskega mesta pro, in danes spet tri za, in dve proti. Jaz na to ne gledam, ampak imam za naše ljudstvo drug dokaz. Naše ljudstvo na tanko vé, kaj zastopniki njegovi mislijo, kateri program imajo; njegovi narodni zastopniki so že v poprejšnji sesiji to nasvetovali in predlagali, kar danes; ljudstvo je vedelo, kaj hočejo in kakošen program imajo, in vendar, kaj se je pokazalo? Ali je narod zavrzel svoje poslance? Ne! Dvakrat jih je izvolil po vrsti z največo večino, dvakrat proti vsemu nasprotovanju naših Neslovencev, proti vsemu nasprotovanju same vlade. (Gromoviti dobroklici na levici in med poslušalci; resnica!) To, gospôda moja, je dokaz, kaj ljudstvo hoče in kateri ravnajo po njegovih mislih in željah.

Gosp. Kromer je hotel dokazati tako, da kmetje nemščino zahtevajo, da na meji kranjski in koroški kranjski kmetje svoje sinove na Koroško in koroški kmetje svoje na Kranjsko dajejo, da bi se eni nemškega in drugi slovenskega jezika učili. Gospôda moja, to dokazuje na obe strani; to dokazuje, da je tudi slovenski jezik potreben, in celó prosti Nemci spoznavajo, da je potreben. (Smeh.)

On je na dalje rekel, da nektare občine so prosile, naj se jim pošilja državni zakonik v nemškem jeziku, ker slovenskega ne razumejo. To se je zgodilo na Koroškem v treh občinah; al vprašam jaz, kateri kmet pa razume državni zakonik? naj se mu pošlje v nemškem ali v slovenskem jeziku, zato ker so predmeti večidel viši, kakor njegova razumnost. S tem ni čisto nič dokazal; pa če bi tudi res bilo, da zakonika ne razumejo, zato ker jezik ni pravi, naj se pomisli, da je velik razloček, ali je prestava dobra ali slaba, ako je slaba, se iz tega še ne more izpeljavati, da bi bil jezik kriv, ne pa tisti, ki prestavlja, ki jezika ne zná. (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne stvari.

Na slavo vezniku ka.

V 49. listu lanskih „Novic“ je gosp. L. vprašal po domovinskem listu veznika ka.

Ustrezi se tu na kratkem L.-vi želi, ter živo se priporočaj vsakemu dobremu piscu pisavo veznika ka na pravem mestu.

Domovina vezniku ka je vzhodno Slovensko, namreč Prekmursko, prekrasna okolica med Muro in Dravo in še prek Drave proti zahodu, takisto v Halozah. Razve narodnega govora to svedočijo knjige prekmurske od njih početka do sedanjega trenutja: Küzmič M., Küzmič Št. Šurdavski, Cipot Gj., Barla M., Košič J., Sabar, Trpljan, Kardoš, Žbül, Borovnjak in druge knjige ne noseče piščevega imena; Krempelj in drugi pisatelji držeči se narodnega golča na vzhodnem malem Štirskem. Najpoznejši prekmurski knjižniki ozirajoči se na našo knjižno pisavo mešajo ka in da, mislé, ka je naš da povsod suho zlato; posnemljejoči naš knjižni jezik niso posebno srečni, ker navadno krive ali slabejše oblike pobirajo, pogrešajoči jezikoslovne naobraženosti.

Ka (kaj, j je okrep, kakor p. v sedaj) je zaime v prvotni podobi, sanskrtski ka je vprašavno zaime, starinsko slovenski kъ, a se je ohranil krepko v novi slovenščini prek starinske, ktera že javlja oslabъ, naše narečje kaže tudi krepšo končnico od starinske slovenske tudi v prvi osobi enojnikovi — am, em, im, v dvojniku še celó narodni golč na slovenskem Štirskem javlja praobliko — ma, me, kar je povse ustrojno oziroma na enojnik in množnik v prvih osobah: — m, — ma, — me, — mo, dičimo se, ka imamo staršo osobno končnico v dvojniku nego sanskrt, kjer že je m v v omehčan ali zavržen (Bopp „Vergl. Grammatik“ §. 434. in 441): kot-am, plet-em, hval-im, dvojnik kot-ama, -ame, st. slovenski je razve nekoliko brezvezniških glagolov in imamъ — ꙗ, lat. o, grški ω, iznemši one na -μi. Ka se je ohranil v zaimeni vprašavnem, nedoločenem in nanašavnem: kaj, kar; ka je ostal v prakreposti kakor prednik v nekih samostavih: ka-niža, ka-luža, ka-vran, ka-vrač, in na konci: lani-ka, snoč-ka, zač-ka, vendar že tudi o: ko-mar, ko-mara (dimasta ali črna krava), ko-rešeta, ko-re.

Veznik ka se rabi ondi, kjer latinski quod (sansk. kat) in grški ὅτι, ter vvaja povedi izrekajoče razsodbo, razjasnilo, vzrok, občutje: rekli so, ka ide (Küzmič); gospodne, je li ne maraš, ka je sestra moja ostavila mene samo dvoriti; potomtoga znajoči J., ka so vsa skončana; ar sem se bojo tebe, ka si trdi človek (Küzmič); da, lat. ut iz ku-ti in grški ἕνα, pa vvaja stavke naznanjajoče namer, učinek, posledek: poslali so židovje... k Ivanu, da bi ga pitali (Küzmič); dao je njega, da bi se razpeo (Küzmič) itd. Redna raba teh veznikov deli lepoto, točnost in pravilnost jeziku; dokler pa pišemo in govorimo kaj, kar, a ne ča, eo, što, čto, dotle je sevsema dosledna raba veznika ka v navedenih primerih, nikar oddaljenje ali razdruženje od inih sorodnih bratov; pogrešna pisava nas nikoli ne zedini, nego le napredek po jezikoslovnih vodilih. Drug namen in nalogo imajo prikletna vrata, drug pivnična, čeravno so oboja vrata, kako bi se prilegala zamenjena? Narodni govor opirajoči se na čisto jezikoslovje je merilnik v pisavi.

R. B.

Iz življenja za življenje.

Sine ira et studio.

Če reče kdo ti žal besedo,
Ne vtisni koj si jo v srce;
Velikokrat kaj 'z ust uide,
Od česar srce nič ne vé. —

Na ptujo moč ne zidaj dosti,
Le na-se stavi ves svoj úp,
Če ne golj'fanega te kmali
Bo vjédel reve britki strup. —

* * *
Kdor še okusil ni pelína,
Ne vé ceniti slad medú;
Ne zná, kaj zvesti je prijatelj,
Komúr nezvest ni vzrok jokú. —

* * *
Zmir pazi, kdaj prijádra sreča,
I ko je tú, ne bodi slép, —
Okléni se z močjo je celo,
Ne zgrabi jo samo za rép. —

* * *

* * *

Nikogar ti ne sili dati,
Kar nikdar ti ni v stani dat',
Čevljar naj déla tebi čevlje,
Zlatár pa kúj ti prstan zlat. —

Kar se je Ikaru zgodilo,
Zgodí se tebi tud' lehkó,
Zatorej glej, kako namerjaš
Doseči óno reč alj tó. —

* *

* *

Postscriptum.

Pavlè je človek umne glave,
On vé, kaj tirja vsaki čas —
Poleti nosi tanko suknje,
I v kožuh zléze ko je mraz. —

* *

Josip Cimperman.

Dopisi.

Iz Trsta. (Nova knjiga.) Te dni pride na svetlo v 4000 natisih prvi snopič knjige „Pod lipo“, ki jo je začel pisati in izdajati po mesečnih snopičih J. G. Vrdelski v Trstu za naše ljudstvo, zlasti za kmete. Izhajal bo v drugi polovici vsacega meseca. Za vsak snopič se plačuje deset soldov. Ta knjiga se bo razpošiljala naročnikom, kakor je navada; jo bo pa tudi prodajal tukaj v Trstu na ulici „Porte Rosso“ Julij Dase.

Pri Grobelskem mostu blizo Celja. — Strašna nesreča nam je 12. dan u. m. med Žavcem in Celjem vzela veliko dobrotnico ubozih. Žena velikega posestnika Franca Fišer-ja, po domače Šketo-va, se je v Celje peljala obiskat svojega ljubljenelega sina, ki je ondi v 8. latinski šoli; pripelje se do več težkih voz z krompirjem naloženih; reva hoče naprej peljati, al zapelje na kúp kamenja, vozič se zvrne, ona pa pod težki voz, ki jo stare. Poštena žena nam ostane v dragem spominu!

B. Winter. *)

Iz Škofje Loke. (Čitalnica.) V nedeljo 3. prosenca t. l. so udje čitalnice loške v občnem zboru nov odbor volili; izvoljeni so bili: g. Mohar za prvosednika, g. Pečnik za njegovega namestnika, g. Kadivec za denarničarja, g. Naglič za tajnika in g. Koceli za namestnika. Gosp. Steski ta volitev ni bila po volji; ovreči jo je hotel in je obljubil svoje vzroke drugi dan naznaniti odboru, kateri je tudi koj pismeno povabil gosp. Stesko na drugi dan ob 8. uri zvečer, da pové dokaze, po katerih bi se mogla volitev ovreči; pa gosp. Steske ni bilo opravičit svoj protest. Naznanil je pa odboru pismeno, da ostane pri svojem protestu — vendar brez dokazov, ob enem pa je tudi vedeti dal svoj izstop iz društva. Odbor se je držal postavne poti, kakor pri včerani volitvi, je volitev odobril in izstop gosp. Steske v vednost vzela. Po volitvi se je igrala gledališna igra „Bob iz Kranja“ prav dobro, posebno Matiček je pokazal, da je bil svojemu poslu popolnoma kos. Pri tej igri se je vstopnina pobirala, ktera je bila v prid ubogim loškim učencem obrnjena; po igri je bila tombola in po tej tudi ples. Posebno je red, v katerem se v loški čitalnici vse zvršuje, hvale vreden.

Od sv. Duha pri Škofji Loki 10. jan. (Razjasnilo in pa konec besedi.) V 52. listu l. l. so „Novice“ iz Žabnice prinesle dopis, ki naznanjuje svetu, kako da Žabničanje samostalnega duhovnika, pokopališča, krstnega kamna itd. potrebujejo. Ker sl. vredništvo samo pristavlja, da mu okoliščine žabniške niso znane, naj blagovoli sprejeti te-le vrstice, da se vidi, koliko da je v zgorej imenovanem dopisu resničnega. Lahko si misli, kdor uni dopis bere, kako po krivici se je Žabničanom branilo, duhovniško in šolo napraviti. Dopisnik povzdičuje njihovo blagostanje in njihovo bogatijo, in pristavlja, češ, da bi Žabničanje lože svoj namen dosegli, ker v Žabnico je blizo 1000 duš vpisanih. Čuda! kako

*) Nam bo drago.

Vred.

se jih je od 700 naenkrat 1000 narastlo? — Neovrgljivo gotovo je, da sv. Duh ni bil nikdar pod žabniško ekspozituro. „Novice“ so pa že poprej enkrat naznanile, da je že čez 80 otrok v žabniški šoli, izmed teh 80 pa ne enega ni od sv. Duha. Iz tega se jasno vidi, je li bilo potrebno in postavno, Svetoduhce s silo trgati od dobre glavne mestne šole v Loki, katero so pomagali zidati in v katero so svoje otroke radi in pridno pošiljali, tako v deško kakor dekliško šolo, — al je bilo mar lepo Svetoduhcem s pomočjo vojakov (kterih se je neki bolehen mož, ko so k njegovi hiši prišli, tako ustrašil, da je drugi dan jel hudó kri pljuvati in je čez teden dni umrl; saj tako domači rajnkega trdijo) krave, zimsko in celó posteljno obleko, žito jemati in jih tako iz čveterorazredne loške šole pod šolo le z enim razredom za oba spola skupaj siliti? Se li ne pravi to, otroku jemati pogačo pa mu ovsenjaka vriniti? Če Žabničanje niso mógli pri svojih dobrih gruntih, kakor dopisnik pravi, na svoje stroške šole napraviti, naj bi bili celo deželo prisilili v pripomoč, kateri bi se bilo gotovo manj poznalo kakor Svetoduhcem, do katerih imajo ravno tako malo pravice, kakor do cele dežele, kaj tacega od nje zahtevati. Če boste Žabničanje s svojim novim pokopališčem, katero zahtevate, enako ravnali, pač bo treba, ne le Svetoduhce, temuč celo starološko županijo z vojniki na pomoč siliti. Svetoduhci smo pač napčno ravnali, da smo izmed Žabničanov si volili župana, ki je šole v imenu cele soseske prosil. Zatorej se ne more reči, da je kdo izmed nas gospóski nasprotoval, saj vemo, da se gospóška ravná po predlogih, ki jej dohajajo od predstojnikov ljudstva. — Iz že omenjenega dopisa bi se bralci tudi lahko mislili, kako silno mi Bitenci hrepnimo po pokopališču v Žabnici. Al nič manj kot to! Mi hočemo, da se naši mrličí pokopujejo tamkaj, kjer že toliko naših predstarišev počiva, in kamor se cela loška okolica pokopuje. Mi Bitenci radi hodimo k službi božji v Faro, in kader nas kaka dolžnost veže, se pri materi Fari oglasimo; saj smo že letos, predno smo dopis iz Žabnice brali, gospoda dekana prosili, naj bi nas za naprej pri Fari za velikonočno spoved izpraševali. Dopisnik iz Žabnice pač ne vé, kako so zdraženi tudi drugi ljudje izmed Svetoduhcev, ki se jim je toliko sila godila, sicer bi bil raji molčal o tej žalostni prigodbi, ne pa polén na ogenj prikladal ter širokoustno se bahal, kakor da bi bili Žabničanje samo na svoje stroške šolo zidali; oni so marveč Svetoduhcem dolžni očitno zahvalo, da so jim toliko k šolskemu posloplju pripomogli. — In tako z Bogom! Žabničanje! mi Svetoduhci in Bitenci vam nič ne opoviramo vašega napredovanja, naj si bode kakoršno koli; le to vas prosimo in opominjamo, ne delajte dalje razprtja v svojo škodo! Sicer pa, ako privoljenje dosežete, napravite si za svoj denar lokalijo ali fajmoštrijo ali celo proštno, ne na stroške Svetoduhcev in Bitencev, kakor so vam že gosp. dekan Kramar s prižnice naravnost povedali.

Iz loške okolice 15. jan. (Žalostne pa vesele novice.) Ker so novi posestniki loške grajščine v grajščinskih gozdih Ljubniku, Hrastniku itd. začeli smerčeje prav pridno podirati, si ne samo iz okolice, temuč tudi iz selške doline veliko delavcev kruh služi; že precej priletnega moža, očeta 4 otročičev, ki je v Ljubniku tako pridno in hitro delal, da ni eden tako, ker je bil tudi v Jelovici drvar, pa je unidan bukev ubila, ki je na-nj padla in mu glavo tako razbila, da so se mu možgani vidili, in je čez 4 ure žalostno smrt storil. — Naj po tej žalostni novici povem veselo, in ta je, da se je naša čitalnica zopet oživila in za novo leto dobila 34 udov (zmiraj še ubogo malo za mesto z 2000 dušami). Razveselila nas je že z igrami: „Domači prepír“, „Županova Micika“ in „Bob iz Kranja“. Hvala